

УДК 94:323.2+316.422+299.512(510)
<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.140.10>

В. Чжен, асп.
ДУ "Інститут всесвітньої історії НАН України", Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-5010-8894

КОНФУЦІАНСЬКІ ПРИНЦИПИ В ПРАКТИЦІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ПЕРІОД "РЕФОРМ І ВІДКРИТОСТІ"

Виявлено історичні етапи застосування конфуціанських принципів у системі державного управління КНР у період реформ і відкритості та його позитивні наслідки здійснюваних модернізаційних перетворень. Показано, що звернення до конфуціанства як історично традиційної для китайського суспільства ідеологічної й ціннісно-світоглядної системи спричинене невідповідністю збереженої офіційної марксистської ідеології сучасним потребам розвитку й модернізації суспільства. Застосування конфуціанських ідей у практиці державного управління послугувало ефективним щепленням проти можливого в умовах функціонування ринку поширення західних, ліберальних цінностей та пов'язаного з тим формування окремого від держави громадянського суспільства. Воно також послугувало ефективним інструментом забезпечення соціальної стабільності в транзитивний період. Наслідком того стало посилення соціальної мобілізації населення КНР та консолідації китайського суспільства.

Ключові слова: Китай, період реформ і відкритості, державне управління, конфуціанство, модернізація.

Проблема модернізації та соціально-економічного розвитку сучасного Китаю в останні десятиліття, з моменту переходу керівництва країни до започаткованого Ден Сяопіном курсу, що отримав назву "реформ і відкритості", привертає пильну увагу дослідників усього світу. І справа тут далеко не в тім, що Китай – найбільша держава у світі за чисельністю населення й займає територію, яка охоплює цілий субконтинент. Подив усієї світової спільноти викликають ті досягнення, яких домогся Китай за період проведення політики реформ і відкритості, розпочатої 1978 р. Динамічний і системний соціально-економічний розвиток Китаю в останні 40 років вивів країну у світові лідери. Економіка КНР з 2016 р. посідає друге місце у світі (після США) за номінальним ВВП (11,938 трлн дол. США у 2017 р.) і перше – за ВВП за паритетом купівельної спроможності (з 2014 р.). І хоча за підсумками 2018 р. показник зростання ВВП Китаю став найгіршим за останні 28 років [5] (за оцінками фахівців, ВВП Китаю за підсумками трьох кварталів 2018 р. становить 65,09 трлн юанів, що дає річний показник темпів росту в 6,7% [20]; для порівняння: у 2012 р. – 7,7%, у 2010 – 10,4% [21]), цей показник все одно перевищує прогнозований і не заважає країні зберігати світове лідерство за темпами розвитку. За поширеними прогнозами експертів, "ВВП Китаю протягом наступних 10 років перевищить ВВП США в абсолютному вимірі" [26, с. 36]. Ще у 2006 р. лауреат Нобелівської премії з економіки Дуглас Норт стверджував: "Жодна зі стандартних моделей економічного розвитку не може пояснити, що відбувається в Китаї" [22, с. 24]. За висновком Р.О. Медведєва, зробленим у 2012 р., "30 років безперервного і швидкого зростання такої великої країни, як Китай, що не зупинилося ні під час локальних, регіональних і всяких інших криз 1980–1990-х рр., ні під час нинішньої світової економічної і фінансової кризи, – такої картини історії й економісти ще не бачили ні у XX, ні тим більше в XIX або XVIII століттях" [11, с. 101]. А отже, дослідження "китайського дива" – складників, чинників і закономірностей такої ефективної та стрімкої модернізації величезної азіатської країни, що досі не відмовилася від соціалістичного шляху розвитку, є і ще довго залишатиметься актуальним.

Дослідженню природи й характеру модернізаційних процесів у сучасному Китаї присвячені численні роботи науковців різних галузей і напрямів. Серед китайських авторів, що активно звертаються до цієї проблематики, слід назвати, передусім, Ван Цземіня, Цай Сяньвея, Хе Цінляня, Ма Хуна, Чжан Вейміна, Лю Індзі, Лю Чогуана,

Ін Денсяна та ін. Велике значення для дослідження суспільних перетворень у Китаю в зазначений період мають праці самого Ден Сяопіна [3; 4].

Інтенсивний розвиток економіки країни викликав інтерес і до системного вивчення всіх сторін життєдіяльності суспільства, до духовної спадщини народу й однієї з найважливіших його засад – конфуціанства, яке для країн Східної Азії взагалі й Китаю зокрема є своєрідним цивілізаційним кодом, що детермінує всі сторони соціального життя. Як відзначають дослідники, цілеспрямоване повернення конфуціанських принципів у суспільне життя та звернення до них у практиці державного управління зіграло не останню роль в успішності процесів модернізаційного розвитку Китаю. На думку О. В. Шубаро, засадничий для етичного й політичного конфуціанства принцип ієрархічного суспільного устрою, втілений у збереженні до сьогодні "ієрархічності китайської моделі управління, багато в чому сприяв китайському "економічному диву", оскільки дисциплінованість робочої сили, готовність китайців покірливо зносити нестатки й виконувати накази стали чинниками, що забезпечили політичну стабільність і високу виробничу дисципліну" [28, с. 16]. Розгляду значення та впливу конфуціанства на розвиток Китаю, у тому числі – у зазначений період, присвячена чимала кількість публікацій як у самому Китаї, так і в західному світі, а також в Україні [6; 17; 19] та країнах пострадянського простору [9; 11; 28]. У самому Китаї з року в рік зростає кількість досліджень трансформації конфуціанства в сучасну добу: із різних підходів і в рамках різних наукових напрямів до аналізу цього явища звертаються Ду Веймін, Фан Келі, Лі Цзехоу, Ван Цзюньжень, Вей Чжентун, Го Ціюн, Лінь Госюнь, Лю Дунчао, Мяо Жуньтянь, Се Сяодун, Цзи Баочен, Цзян Цін, Чжан Тао, Чжан Яньцяо, Чень Лай, Юй Інші, Ян Сяньцзюй, Ян Чаомін, Сун Лілін. Разом із тим, стверджуючи беззаперечний вплив конфуціанства на модернізаційні процеси в КНР, синолози досі не здійснили комплексного дослідження форм і способів впливу конфуціанських принципів на соціально-економічний розвиток Китаю в історичному контексті та застосування їх у практиці державного управління в період реформ і відкритості.

Метою нашої роботи є виявлення застосування конфуціанських принципів у системі державного управління КНР та способів їхнього впливу на особливості модернізаційних процесів у період реформ і відкритості. Реалізація цієї мети потребує розв'язання таких завдань: аналізу соціально-економічних і політичних чинників, що спричинили потребу в корекції державної ідеології в пе-

ріод реформ і відкритості; виокремлення основних світоглядних та морально-етичних концептів і понять, запозичених політичною елітою КНР з арсеналу конфуціанства; виявлення застосування конфуціанських положень у партійних документах та виступах державних лідерів КНР; установлення зв'язку між конфуціанством, політичними потребами КПК та модернізаційними процесами в період реформ і відкритості.

Реформи, що розпочалися в Китаї наприкінці 1970-х рр. XX ст. з ініціатииви Ден Сяопіна, викликають багато суперечок. Дискутуються питання, чи буде їхнім кінцевим результатом залучення країни до капіталістичного світу американсько-європейського зразка, або ж Китай, як це підкреслюють його керівники, завдяки реформам зуміє довести можливість втілення соціалістичних ідей і здійснить ті ідеали марксизму, які зазнали краху в СРСР і країнах Східної Європи. Очевидним залишається одне – соціально-економічні перетворення в Китаї не вписуються в рамки ані класичного марксизму, ані буржуазних уявлень про розвиток суспільства. У Китаї в процесі реформ іде інтенсивний пошук власного, національного шляху розвитку.

Ідея модернізації в Китаї виношувалася вже давно і вперше вона була висловлена ще в 1957 р. Мао Цзедун. Тоді серед основних модернізаційних завдань фігурувала побудова "сучасної модернізованої промисловості і сільського господарства, науки, культури" [13, с. 226]. Закінчилася така "модернізація" за сценарієм великого Мао "великим стрибком", "культурною революцією" і хунвейбінами.

Удруге цілі модернізації були проголошені Чжоу Еньлаєм у 1964 р. у доповіді на сесії Всекитайських Зборів Народних представників. Він пропонував чотири її напрями: "до кінця століття побудувати державу, у якій буде модернізоване сільське господарство, промисловість, оборона і науково-технічний потенціал" [14, с. 164]. Однак до самої смерті Мао Цзедун така ідея не могла бути втіленою в життя. Знадобилися величезні зусилля для того, щоб переосмислити пройдений шлях і піти на оновлення всіх сторін суспільно-економічного і політичного життя країни.

За слушним висловом Лі Фенліня, реформи в Китаї почалися з перебудови мислення [8, с. 3]. До 1978 р. в КНР ідея модернізації за західним зразком розглядалася як "філософія поневолення закордоном". Серйозні невдачі, яких у 1960–1970-х рр. зазнавали країни, що розвиваються, підірвали кредит довіри до ідеї модернізації за західним зразком – її критикували як із теоретичного, так і з емпіричного погляду. Указувалося на можливість багатолінійного розвитку залежно від стартових позицій держав і проблем, з якими вони стикаються; переглядався зв'язок між модернізацією і розвитком: перша стала розглядатися не як умова другого, а як його функція. Дедалі більше ідеї модернізації Китаю знаходили своє теоретико-ідеологічне опертя в конфуціанстві. З 1980-х рр. конфуціанство зазнає відродження і набуває поширення по всьому Китаю. Нині воно практично набуло статусу легальної й офіційно схваленої та підтримуваної соціально-етичної концепції, яка функціонує поруч, а здебільшого й у симбіозі з офіційним марксизмом і маоїзмом. Рішення керівних партійно-державних органів країни так чи так спираються й обґрунтовуються конфуціанськими максимами й положеннями, а в теоретичному арсеналі партійних і державних діячів країни широко присутні конфуціанські поняття й терміни.

С. Гантінгтон так описує принципи сучасної конфуціанської ідеології: "У класичному китайському конфуціанстві і його похідних у Кореї, В'єтнамі, Сінгапурі, Тайвані та (менш яскраво і однозначно) в Японії інтереси колективу ставляться вище інтересів особистості, влада має пріоритет перед свободою, а обов'язки вважаються більш важливими, ніж права. У конфуціанських товариствах бракує традиції протистояння права державі; ті нечисленні права і свободи, які все ж були, походили від самої держави. Перевага віддається згоді й співпраці, а не різноманітності думок і конкуренції. Головними цінностями є підтримання порядку і повага до ієрархічних відносин. Конфлікт ідей, груп і партій розглядається як шкідливий і незаконний. Найважливіше, конфуціанство здійснило злиття суспільства і держави, і на загальнодержавному рівні поставило поза законом автономні громадські інститути" [30, с. 24].

А отже, стабільність розвитку китайського суспільства значною мірою заснована на принципі традиціоналізму, який, утілюючись у ціннісних нормах, являє собою найважливіший механізм самозбереження і відтворення китайського етносу. Цю властивість конфуціанства, його відповідне "другий морально-етичний системі" (за класифікацією В. Лефевра [7]) ціннісне осердя, за якого вихідною надцінністю є загал, соціальна система, держава, а особистість – лише похідна й вторинна, і було взято на озброєння правлячою політичною силою для реалізації модернізаційних завдань.

Як відомо, офіційним початком китайських реформ як складової частини модернізаційного процесу вважається 1978 р., у грудні якого відбувся третій пленум ЦК КПК 11-го скликання. Пленум підвів ризик під "культурною революцією" і ухвалив важливе стратегічне рішення – обрав стратегічний курс на реформи і відкритість. Замість панівної до того лінії здійснювати "класову боротьбу як вирішальну ланку" у виконанні завдань економічного й соціально-політичного розвитку, центр уваги в роботі керівної політичної сили Китаю – Комуністичної партії – і всієї країни переноситься на модернізацію. Країна розпочинає важкий шлях повороту від волюнтаристських установок до поступового будівництва модернізованого соціалізму у відсталій, чи не напівфеодальній країні. У подальшому КПК відмовилася й від використання категорій класового антагонізму, а також поступово, але відкрито й легально допустила формування регульованої на макрорівні ринкової економіки, плюралістичної структури власності й розподілу – хоч і з елементами жорсткого економічного контролю, відводячи на цей процес не обмежений у часі строк. Водночас китайські вчені починають інтенсивну роботу з теоретичного обґрунтування соціалізму з китайською специфікою. І в цьому їм стали у нагоді глибоко закорінені в китайську культуру й менталітет конфуціанські принципи.

Узявши курс на легалізацію ринкових відносин як запоруки економічного підйому й інтенсивного розвитку, Ден Сяопін і керівництво Китаю усвідомлювали, що запровадження ринку навіть лише в окремих секторах господарства і поруч зі збереженням потужного державного сектору – потягне за собою збільшення розшарування суспільства за рівнем доходів, а отже, і зростання можливостей соціальних протестів. Сприятиме воно й поступовому формуванню індивідуалістичних установок особистості та проникненню в культурний світ Китаю притаманної західному світу "першої ціннісної системи" з її надцінністю особистості, одиничного – на противагу загальному, суспільному. Відтак для "врівноваження" можливих західних впливів потрібна була потужна ціннісно-

орієнтована ідеологічна система, що могла б витримати ціннісний наступ Заходу та мінімізувати можливості соціальних протестів. Такою системою не міг слугувати марксизм – ані класичний, ані в його маоїстській обробці, з його категоричним заперечення ринку й до того ж значною мірою скомпрометований попереднім волюнтаристським етапом розвитку країни та його сумними наслідками. Однак і шукати далеко або вигадувати щось інше потреби не було: для Китаю, багатотисячолітня історія якого буквально просякнута конфуціанськими канонами, звернення до цього вчення та його ціннісних й ідеологічних засад було органічним.

У публікаціях ЗМІ періоду "реформ і відкритості" відображено поступове проникнення конфуціанських понять і принципів до промов державних діячів і виступів партійно-політичної еліти. Зокрема, конфуціанське поняття "сяо кан" уперше використано для обґрунтування найближчої мети суспільного розвитку у пресовому огляді зустрічі Цзян Цземіня з прем'єр-міністром Японії 6 жовтня 1979 р. Тоді ж і неформальний лідер країни Ден Сяопін проголосив, що "метою соціалізму з китайською специфікою є досягнення до 2000-го року рівня суспільства "сяо кан" – "суспільства із середньо-заможним рівнем життя" [3, с. 69]. Це ж поняття отримало подальший розвиток і соціополітичні експлікації у виступах та інтерв'ю Цзян Цземіня в 1984 р. Нарешті в жовтні 1987 р., на XIII-му з'їзді КПК концепція "сяо кан" була офіційно затверджена як "другий крок" стратегії соціалістичної модернізації. До неї звернувся й Цзян Цземінь у доповіді під назвою "Побудова суспільства "сяо кан" усебічним чином і створення нової ситуації для справи соціалізму з китайськими характеристиками", проголошеної на відкритті XVI з'їзду КПК 8 листопада 2002 р. і пізніше надрукованої у пресі [24]. Прикметно, що в контексті завдання побудови суспільства "сяо кан" звучало й обґрунтування – як умови його формування – необхідності досягнення "єдності цивілізації й духовності, верховенства закону й верховенства моральних чеснот", а головне – пріоритету забезпечення стабільності шляхом "зваженості відносин між реформами, розвитком і стабільністю". Тема стабільності як визначальної умови суспільного поступу неодноразово звучала в цій промові, як, утім, і в інших промовах і виступах китайських лідерів. А отже, звернення до конфуціанства було викликане прагматичною потребою консолідації суспільства навколо реалізації визначених партією державних завдань і водночас утримання його в рамках "другої морально-етичної системи", якою забезпечено функціонування ієрархічно побудованих суспільств [12, с. 201–266].

Термін "сяо кан" (小康, xiǎokāng) для кожного китайця пов'язаний із конфуціанською традицією і являє собою одну з наріжних ідей раннього конфуціанства, де "сяо кан" виступало "щаблем до ідеального суспільства, коли люди забезпечені основними умовами для життя" [6, с. 107], у суспільстві не існує різкого соціального розшарування, для нормального життя досить невеликого рівня доходів, а ринкова економіка перебуває під контролем держави. Існує кілька трактувань терміна "сяо кан", але найбільш відповідним, на наш погляд, є "суспільство прийнятного стану", оскільки саме добробут членів суспільства забезпечує його подальше зміцнення та розвиток і є основою соціальної стабільності.

Комплементарною до ідеї "сяо кан" є ідея "датун" – "великого єднання", яка також широко використовується для обґрунтування поставлених КПК цілей. "Ідея суспільства "великого єднання" (датун), коли "Піднебе-

сна належить усім", що більше двох тисячоліть тому виникла в Китаї, у нових умовах стала синонімом ідеї соціалізму" [9, с. 6–19]. Обидві ідеї – "сяо кан" і "датун", як зазначає В. О. Кіктенко, "увійшли в китайські політичні проекти XX ст. – мрія про "велике єднання" захопила лідера демократичної революції 1911 року Сунь Ятсена, а в 1979 році "архітектор реформ" Ден Сяопін проголосив мету створити в Китаї суспільство "малого добробуту" [6, с. 107].

Згідно з конфуціанським вченням, історія суспільств є циклічним процесом змін – періодичним переходом суспільства зі стану хаосу ("хуньлуань") до прийнятного впорядкованого стану, що характеризується "середнім рівнем добробуту" ("сяо кан"), а потім, можливо, й до ідеального стану "великого єднання" ("датун"). Згідно з такою концепцією, тимчасовий період невпорядкованого суспільного стану, хаосу, не лише передувє, а й становить середовище, у якому складаються умови для наведення порядку, приборкання хаосу в суспільстві та в думках, що надалі уможливило виникнення потреби у спрямованості спільних зусиль на досягнення впорядкованості й благоденства. Після приборкання хаосу силою й унаслідок вольових зусиль правителів настає певна стабілізація, яка знаменує собою перехід до періоду "малого процвітання".

Ідеалом же суспільства китайського етносу, згідно з традицією, є "датун". Його досягнення можливе тільки за умови, що суспільство "сяо кан" не повернеться назад у стан "хуньлуань" (за влучним висловом Д. Регентова та А. Девятова – "ентропійний стан" [16]). Для чого і потрібні умови, за яких різномірні сили в суспільстві будуть зібрані у гармонічну єдність і трансформуються в єдину силу "датун", коли суспільство діє як єдине ціле.

Водночас "датун" – не лише стан суспільства, а й суспільне єднання, консолідація, що є інструментом забезпечення руху до прекрасного майбутнього, умовно позначеного як "Розквіт Нової Тан". Період епохи Тан визнаний сучасними вченими – як китайськими, так й іноземними – одним із найближчих періодів в історії Китаю. У пам'яті китайського народу епоха Тан стійко асоціюється з тим, що в середньовічній Європі називали "золотим віком". Тому сучасні китайці намагаються залучити дух "золотого століття" до власного життя, вплітаючи в назви магазинів, готелів, комплексів ієрогліф Тан. На шляху до цієї епохи і перебуває суспільство "сяо кан".

Водночас, згідно з конфуціанськими традиціями, і після досягнення "сяо кан", і навіть після "датун" можливий новий занепад та повернення до стану хаосу. Для того, щоб такого не сталося, щоб суспільство й далі прямувало шляхом розвитку і прогресу, потрібні повсякчасні цілеспрямовані зусилля всіх членів суспільства, а також особлива ретельність правителів в управлінні державою, відповідні Дао – Шляху Неба. Якщо під час досягнення "сяо кан" або й "датун" відбувається самозадоволення, відхід від повсякчасної внутрішньої – моральної – роботи, спрямованої на самовдосконалення, це й означатиме, що імперативи Дао знехтувані суспільством. А отже, унаслідок відходу від Дао хоч якоїсь частини спільноти, розпочинається зворотній хід до занепаду й хаосу. Якщо вслід за згаданими Д. Регентовим та А. Девятовим використовувати сучасну термінологію з арсеналу синергетики, і стан "сяо кан", і стан "датун" можна схарактеризувати як нестійкі системні утвори, що містять у собі точки біфуркації, за якими – або подальший рух вперед, або руйнівні процеси, що ведуть до хаосу. Підтримка таких станів і спонукання до

прогресивного руху – результат свідомих спільних зусиль як правителів, так і "підданих".

З погляду конфуціанства, роль "правителів" – керівників, організаторів, державних діячів є в цьому величезною, адже саме від них та їхніх особистих якостей залежать суспільні настрої, орієнтації і можливості. "Вам варто тільки захотіти добра, і народ стане добрим. Адже благі здатності досконалого чоловіка подібні вітру, тоді як благі здатності маленьких людей подібні траві, а трава схиляється, коли дме вітер" [10, с. 235]. І партійна кадрова політика теж починає будуватися, принаймні на рівні гасел, на засадах, суголосних конфуціанським.

Згідно з конфуціанським каноном, на основі якого свідоми чи несвідоми будувалося життя пересічного китаєця, аби бути хорошим керівником – ним потрібно народитися, оскільки навчитися цьому практично неможливо. У самому китайському терміні "керівник" закладено принципову відмінність від західного розуміння його функцій і значення. Для позначення "керівника" в китайській мові існує поняття "цзінлі".

На письмі воно складається із двох ієрогліфів: "цзін" і "лі". "Цзін" перекладається, з одного боку, як "система", а з іншого – як "канал", "меридіан", тобто певна системоутворююча нитка. Ієрогліф "лі" означає "устрій земного закону" або "закон". Інакше кажучи, у Китаї "цзінлі" / керівник – це той, хто реально розуміє сутність закону (системи). І суть не в тому, як і які накази віддає китайський керівник, а в тому, у якому контексті він це робить, що є підґрунтям цих наказів, які у керівника пріоритети та життєві принципи.

Підтвердження тому можна знайти у класичному творі Сунь-цзи "Мистецтво стратегії". Говорячи словами його перекладача академіка Н. Конрада, це давньокитайський трактат, який став основою цілої низки управлінських теорій. "Той, хто бачить перемогу – не більше, ніж інші теорії, не найкращий з кращих", – говорить Сунь-цзи. Полководець (в нашому прикладі – керівник) повинен бачити перемогу краще, ніж усі інші люди, повинен уміти бачити перемогу там, де інші її не бачать. Тільки тоді він може бути названий "кращим з кращих". Однак і це не вичерпує всього змісту фрази Сунь-цзи. Один із коментаторів, Чжан Юй, добре розуміючи дух трактату, писав: "Що вже існує, що виявилось, це знають всі, я бачу те, що ще не має форми, ще не зародилося". Цао-гун повторює те саме: "Слід бачити те, що ще не зародилося" [18, с. 236].

Сунь-цзи розвиває цю думку так: "Коли хто-небудь, борючись, здобуде перемогу, і в Піднебесній скажуть "добре", це не буде кращий з кращих". Цао-гун, цитуючи слова Тай-гун Вана, каже: "Той, хто забезпечує перемогу, оголивши зброю, ще не є хорошим полководцем" [18, с. 236]. А Чжан Юй доповнює цю думку: "Коли хто-небудь битиметься і здобуде перемогу, люди зазвичай говорять: "добре". Це – слава розуму й подвигу мужності. Однак це ж і не добре. Але коли бачать невидиме, проникають у приховане і здобувають перемогу над тим, що не має форми, ось це і буде дійсно добре" [18, с. 236]. Перемога здобувається тоді, коли ніхто не бачить, що вона здобувається; дійсна перемога там, де її для всіх інших ще немає; вона народжується до свого народження, існує, ще не існуючи. Таким чином розкривається новий сенс цих фраз Сунь-цзи: реалізоване вже закладено у ще не реалізованому. Фактично, тут присутня констатація повної розбіжності в оцінці, що робиться масами, і тієї, яку дають конфуціанські мислителі: легка, "невидима" перемога і буде справжньою, а полко-

водець, що отримує легкі перемоги, буде "кращим з кращих". І, всупереч оцінці мас, така перемога не є очевидною. "Якщо перемагають противника, коли форми його ще не утворилися, не буває блискучої слави", – зауважує Цао-гун. Ду Му розвиває це положення трохи докладніше: "Ти не обагрив свого меча кров'ю, а ворожа держава вже підкорилася. Тому в тебе немає подвигів мужності" [18, с. 237]. А отже, справжній керівник, орієнтований на успіх ("перемогу"), має бути не упередженим і бачити "те, чого ще немає" – тенденції процесів та їхні можливі результати, і діяти у згоді з цим баченням майбутнього.

У такому контексті і з огляду на ту роль, яку саме мудре керівництво відіграє в досягненні "сяо кан" і "да-тун", керівна й провідна сила китайського суспільства – Комуністична Партія – має не лише висувати жорсткі умови до добору кадрів (про що йдеться ледь чи не в усіх програмних документах КПК періоду реформ і відкритості), а й сама залишатися на позиціях провідця і керманця суспільного розвитку. Лише за збереження пріоритету держави над підданими, колективу над особистістю, "партії над масами" й можливе (а в конфуціанській "системі світоглядних координат" – необхідне) збереження провідної ролі КПК.

Отже, вирішальним для беззаперечного збереження позицій КПК у суспільстві є трансформація ідеології, насичення позірної збережуваного марксизму конфуціанськими максимами й імперативами. Лише на тому шляху забезпечено "підтримку соціальної стабільності, сприяння позитивному сприйняттю реформ і здійснення кадрової модернізації партії: 1) тільки правління компартії забезпечить успішний розвиток капіталізму; 2) тільки правління атеїстичної компартії гарантує справжню свободу релігії; 3) тільки збереження влади компартії гарантує, що китайське суспільство, як і раніше, буде спиратися на консервативні конфуціанські цінності (соціальна гармонія, патріотизм, моральний порядок). Тобто, на думку китайського керівництва, без стабілізуючої ролі влади компартії капіталістичний розвиток призведе до хаосу і заворушень, боротьба між релігійними течіями дестабілізує суспільство, розгнущаний гедоністичний індивідуалізм знищить соціальну гармонію. Головним ворогом визначається не капіталізм як такий, а західні "універсальні цінності", що ретранслюються в Китай за допомогою вільних інформаційних потоків", – робить висновок В. О. Кітченко [6, с. 92].

Із таких позицій цілком логічними і підставовими були й відхід від наріжного для марксизму класового підходу, і претензія КПК на роль загальнонаціонального лідера. Така претензія сконцентрувалася в ідеї "потрійного представництва", що вперше була озвучена в лютому 2000 р. Генеральним секретарем ЦК КПК, Головою КНР Цзян Цземінем у його промові під час інспекційної поїздки в провінцію Гуандун. "Підводячи підсумки більш ніж 70-річної історії нашої партії, можна зробити той важливий висновок, що вона здобула підтримку з боку народу саме тому, що в усі історичні періоди, будь то період революції, будівництва або реформи, вона завжди представляла і представляє вимоги розвитку *передових продуктивних сил Китаю, прогресивний напрямок передової китайської культури, корінні інтереси найширших верств китайського народу* [Виділено авт.]... Зробити так, щоб у нових історичних умовах наша партія ще краще здійснювала своє "потрійне представництво", є тією важливою проблемою, яку потрібно глибоко продумати всім комуністам і особливо вищим партійним кадровим працівникам" [27]. Після трирічного обговорення

висунутої тези в партійних організаціях всієї країни, а також пропагування її на зустрічах із представниками різноманітних об'єднань безпартійних, ідеї "потрійного представництва" рішенням XVI з'їзду КПК були включені до нової редакції Статуту партії. Разом з ними до Статуту потрапило й ім'я їхнього автора – поруч з іменами Мао Цзедун і Ден Сяопіна. Як наголошується в чинному документі, "відтепер Комуністична партія Китаю керується у своїй діяльності марксизмом-ленінізмом, ідеями Мао Цзедун, теорією Ден Сяопіна і важливими ідеями "потрійного представництва" [25, с. 2–3].

У 2000 р. на XVI з'їзді партії Цзян Цземінь наголосив, що КПК повинна представляти "передові продуктивні сили, передову китайську культуру, корінні інтереси більшості" [31] і лише це уможливить "велике відродження китайської нації" (中国民族的伟大复兴, zhōngguó mínzú de wěidà fùxīng) на шляху побудови соціалізму китайського зразка. Слід сказати, що ідея великого відродження висловлювалася Цзян Цземінем і раніше, починаючи з 1996 р. Уже тоді цей китайський лідер характеризував КПК як національно-патріотичну силу [32]. На XV з'їзді КПК (1997 р.) "велике відродження китайської нації" було названо передумовою побудови соціалізму і його початковою стадією. Такі "щеплення" конфуціанства до марксистської ідеології, як доводить досвід, виявилися в кінцевому підсумку продуктивними як за об'єктивними результатами, так і в сенсі опертя модернізаційного проекту на історико-культурний, національний світоглядний ґрунт.

Водночас, від самого початку переходу на курс реформ і відкритості КПК поставилася до висунутих завдань з усією серйозністю. З кінця 1970-х рр. у країні створюються дослідницькі групи, діяльність яких спрямована на наукове (а не ідеологічне) й об'єктивне вивчення можливостей економічного зростання країни. У липні 1979 р. фінансово-економічний комітет Держради КНР створює дослідницьку групу з питання реформи господарської системи, економічної структури, імпорту техніки, економічної теорії і методів. Група стала попередницею Державного комітету з реформи господарської системи, згодом перетвореного на Центр економічних реформ, головою якого є за сумісництвом прем'єр Держради КНР. До кінця 1980-х рр. з проблем реформування працювали вже 16 економічних дослідних інститутів комплексного характеру, Інститут інформації Академії суспільних наук Китаю, Державне статуправління КНР. Керівництво Центром здійснюється Центральною групою з керівництва фінансово-економічною роботою, яка замінила Фінансово-економічний комітет Держради. У програму досліджень входять теоретичні й практичні дослідження, формування самостійних систем вибіркових обстежень усіх сторін життя суспільства, теоретичні дискусії, публікації статистичної інформації.

У 1977–1978 рр. зусилля китайських учених-економістів були спрямовані головним чином на критику лівацьких поглядів з проблем товарного виробництва при соціалізмі, раніше насаджуваних "четвіркою" (групою лідерів Комуністичної партії Китаю, звинувачених після смерті Мао Цзедун в подіях Культурної революції, до якої належали Цзян Цин – остання дружина Мао, а також Чжан Чуньцяо, Яо Веньюань і Ван Хунвень), зокрема тези про те, що воно "неминуче породжує капіталізм", веде до появи в країні нових буржуазних елементів. Діапазон досліджень істотно розширився з висуненням 3-м пленумом ЦК КПК 11-го скликання (грудень 1978 р.) курсу на "роз-

кріпачення свідомості". Цей період і став фактично часом активної імплементації конфуціанства у практику державного керівництва.

У 1979–1981 рр. широкого визнання набула характеристика соціалізму як товарного господарства, пропагувалося положення про єдність планового й товарного господарства, які обидва органічно належать до основних особливостей соціалістичної економіки. Новий поштовх поглибленій розробці концепції соціалістичного товарного господарства дала "Постанова ЦК КПК 12-го скликання про реформу господарської системи", прийнята 3-м пленумом ЦК КПК 12-го скликання (жовтень 1984 р.) У постанові вказано, що "необхідно відмовитися від традиційного уявлення, що протиставляє планове господарство товарному, і ясно зрозуміти, що соціалістичне планове господарство повинно свідомо спиратися на закон вартості й застосовувати його, що воно є плановим товарним господарством, заснованим на суспільній власності на засоби виробництва. Повний розвиток товарного господарства є неминучим етапом розвитку суспільного господарства, необхідною умовою модернізації нашої економіки" [15, с. 17]. Таким чином, концепція соціалістичного товарного господарства була не тільки офіційно визнана на рівні партійного і державного керівництва країни, а й стала уособлювати собою корінні теоретичні основи господарської реформи в КНР.

Ця ситуація зумовила розширення сфери дослідження теоретичних проблем товарно-грошових відносин. Зумовила вона (цілком у згоді з конфуціанськими принципами дбайливого ставлення правителя до власних підданих) та істотну допомогу державі малому підприємству, особливо в сільській місцевості, а також обережне й ефективне керування ринковими процесами з боку держави. Держава заохочувала й "заохочує підприємливих китайських бізнесменів, допомагаючи їм у плануванні свого бізнесу, у виході на світову арену, у розв'язанні безлічі інших питань. У структурах як центральних органів влади, так і в органах влади провінцій є різного роду аналітичні центри, які вивчають можливості китайського бізнесу на різних напрямках і допомагають потім дрібним і середнім підприємствам різних галузей освоїти ці можливості. У Китаї головною турботою держави на сьогодні є турбота про забезпечення всіх рівнях влади, бо це основа соціальної стабільності країни" [11, с. 155]. Держава взяла на себе тягар пошуку ринків збуту для малого й середнього бізнесу, його інфраструктурного забезпечення, активно підтримувала явище, що дістало в закордонних джерелах назву "інноваційного копіювання" [29, с. 58–61], за якого китайські підроблені під відомі торгові марки вироби, особливо електронні, виявляються не лише значно дешевшими, а й якіснішими за оригінал.

Визначивши на XVII з'їзді КПК (жовтень 2007 р.) тривалі терміни виконання позначених на перспективу завдань, Генсек ЦК КПК Ху Цзіньтао зазначив: "...Ми зобов'язані, живучи у спокої, не забувати про небезпеку і бути напоготові проти можливих негараздів, завжди зберігати непохитну віру в марксизм, у соціалізм з китайською специфікою, у здійсненність великого відродження китайської нації" [2]. Об'єднана цілком досяжною спільною метою "середнього добробуту", китайська нація, за переконаннями її лідерів, здатна на неймовірні успіхи на шляху до неї. Відродження ж конфуціанства та запровадження його принципів і в повсяк-

денному житті пересічних громадян, і в державній політиці стало потужним чинником розкриття того потенціалу соціальної довіри, про значення якого в сучасну добу писав Ф. Фукуяма [23]. Традиційна категорія "довіра" ("чен-синь") була включена в ідейно-теоретичну основу концепції модернізації Китаю і перетворилася на одне з базових положень у справі будівництва не лише духовної культури суспільства, а й розбудови ефективного й плідного економічного життя. Західні економісти відзначають, що довіра китайців до держави та її інституцій є вагомим чинником економічного розвитку. Так, заощадження китайського населення відіграють у зростанні ВВП Китаю суттєвішу роль, ніж навіть іноземні інвестиції. "Громадяни Китаю довіряють своїм банкам і охоче вдаються до їхньої допомоги, хоча відсотки за вкладами тут рідко перевищують 3%. Однак у Китаї ніколи не було ні обдурених, ні пограбованих вкладників. У 2008–2009 рр. обсяг заощаджень населення, накопичених банками, продовжував збільшуватися і досяг майже 80% від розміру ВВП" [11, с. 116]. Украй економно поводяться і великі китайські корпорації – і державні, і приватні. Вони не розподіляють отримуваних доходи "у формі зарплат і дивідендів, а воліють накопичувати власні резерви або реінвестувати їх у власні основні фонди. Заробітні плати й дивіденди також ростуть, але дуже повільно" [11, с. 117]. Дуже бережливою й запасливою є й сама китайська держава, валютні резерви якої з 2004 р. до кінця 2012 р. збільшилися на 721% і досягли 3,3 трлн дол. За даними Bloomberg, наприкінці 2012 р. китайські міжнародні резерви становили 30,2% від світового обсягу резервів. На кінець 2018 р. вони, після тривалого скорочення, знову почали зростати і становили, згідно з даними Народного банку Китаю (центробанк країни), 3,617 трлн дол. [1] А отже, економічне зростання КНР, попри всю його "дивовижність" для західного сприйняття, продовжується. І не останню роль у тому, а на нашу думку – визначальну, відіграє повернення до конфуціанства як ідеологічної і ціннісно-світоглядної основи всього суспільного життя та застосування конфуціанських принципів у державному управлінні.

Отже, унаслідок здійсненого дослідження виявлено історичні етапи застосування конфуціанських принципів у системі державного управління КНР у період реформ і відкритості: від звернення до понять "сяо кан" та "датун" як окресленої, зрозумілої та близької для всіх китайців мети суспільних перетворень, через інструментальне застосування образу "хорошого керівника" ("цзіньлі") для розбудови партійної кадрової політики – до застосування цих же ідеологем для обґрунтування беззаперечного лідерства КПУ та її перетворення на загальнонаціонального провідника.

Таким чином, звернення до конфуціанства як історично традиційної для китайського суспільства ідеологічної й ціннісно-світоглядної системи спричинене невідповідністю збереженої офіційної марксистської ідеології сучасним потребам розвитку й модернізації суспільства, призвело до цілеспрямованого формування певного симбіозу марксизму й конфуціанства та активного застосування конфуціанських ідей і конструктів у практиці державного управління. Відродження конфуціанства актуалізувало закорінені в китайському менталітеті архетипи й аксіологеми "другої морально-етичної системи" й послугувало ефективним щепленням проти можливого в умовах функціонування ринку поширення західних, ліберальних цінностей та ефективним інструментом забезпечення соціальної стабільності в перехідний період. Наслідком того

став інструментальний ефект застосування конфуціанства у вигляді посилення соціальної мобілізації населення КНР та консолідації китайського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Валютные резервы Китая в ноябре неожиданно выросли впервые с июля [Электронный ресурс] // Interfax. – 2018. – Режим доступа: <https://www.interfax.ru/business/641259>. – Название с экрана.
2. Доповідь Ху Цзіньтао на 17-му Національному конгресі Комуністичної партії Китаю [Електронний ресурс] // Комуністична партія Китаю. – 2002. – Режим доступу: <http://cpc.people.com.cn/GB/64162/64168/64569/104868/6375064.html>. – Назва з екрана [Китайською мовою].
3. Дэн Сяопин. Основные вопросы современного Китая / Дэн Сяопин. – М. : Политиздат, 1988. – 259 с.
4. Дэн Сяопин. Строительство социализма с китайской спецификой. Статьи и выступления / Дэн Сяопин. – М. : Общество дружбы и сотрудничества с зарубежными странами, 2002. – 528 с.
5. Калабеков И. Г. Россия, Китай и США в цифрах, 2008-2018 [Электронный ресурс] / И. Г. Калабеков // chius.ru. – Режим доступа: <http://chius.ru/index.html>. – Название с экрана.
6. Кітченко В. О. "Китайська мрія" як теорія нового етапу модернізації КНР / В. О. Кітченко // Східний світ. – 2015. – №3. – С. 106-114.
7. Лефевр В. А. Формула человека / В. А. Лефевр. – М. : Прогресс, 1991. – 108 с.
8. Ли Фэнлинь. О специфике реформ в Китайской Народной Республике / Ли Фэнлинь // Новая и новейшая история. – 1996. – №6. – С. 3-18.
9. Ломанов А. В. Идеология КПК после XVIII съезда и "сердцевинные ценностные воззрения" / А. В. Ломанов // "XVIII съезд КПК: новые задачи и перспективы развития". Материалы ежегодной научной конференции Центра политических исследований и прогнозов Китая ИДВ РАН (Москва, 20 марта 2013 г.). Серия В: "Общество и государство в Китае в период реформ". Вып. 28. – М. : ИДВ РАН, 2013. – С. 6-19.
10. Мартынов А. С. Конфуцианство. Лунь юй. Т. 2 / А. С. Мартынов. – СПб., 2001. – 384 с.
11. Медведев Р. А. Подъем Китая / Р. А. Медведев. – М. : Астрель, 2012. – 320 с.
12. Метельова Т. О. Людина в історії: пошук системних закономірностей. / Т. О. Метельова. – К. : Українська книга, 2002. – 448 с.
13. Обрані твори Мао Цзедун. Том 5. – Шан Хей Жень Мін, 1976. – 377 с. [Китайською мовою]
14. Обрані твори Чжоу Еньлая. Том 3. – Шан Хей Жень Мін, 1988. – 404 с. [Китайською мовою]
15. Постановка ЦК КПК "Про реформу господарської системи". – Пекін : Женьмін чубаньше, 1984. – 32 с. [Китайською мовою]
16. Регентов Д. Сакральная сторона китайской политики (Хуньлуань – Сюакан – Датун) [Электронный ресурс] / Д. Регентов, А. Девятков // Перемены. Толстый веб-журнал. – 2013. – Режим доступа: <http://www.peremeny.ru/books/osminog/8604>. – Название с экрана.
17. Седнев В. В. Эволюция идейно-теоретических установок КПК и проблема перехода Китая к инновационной модели развития / В. В. Седнев // Китайская цивилизация: традиции та сучасність. Збірник статей. – К., 2007. – С. 108-116.
18. Сунь-цзи. Искусство стратегии. Древнекитайские трактаты, ставшие основой целого ряда управленческих теорий / Пер. с кит. Н. И. Коррада. – М. : Астрель, 2007. – 526 с.
19. Таран М. А. Комуністична Партія Китаю в державно-суспільній системі КНР у період "Реформ та відкритості": спроби пристосування до нових суспільно-політичних реалій / М. А. Таран // Китайська цивілізація: традиції та сучасність. Збірник статей. – К., 2007. – С. 117-123.
20. Темпы роста ВВП Китая в третьем квартале 2018 года замедлились до 6,5% годовых [Электронный ресурс] // ТАСС. – 19 октября 2018. – Режим доступа: <https://tass.ru/ekonomika/5693747>. – Название с экрана.
21. Темпы роста ВВП Китая, % [Электронный ресурс] // EREPORT.RU: мировая экономика. – Режим доступа: <http://www.ereport.ru/stat.php?razdel=country&count=china&table=ggacia>. – Название с экрана.
22. Фан Нин. Три крупнейших течения общественной мысли, имеющих влияние в современном Китае / Фан Нин // Экономические стратегии. – 2006. – №1. – С. 24-30.
23. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ, 2004. – 730 с.
24. Цзян Цзямин. Побудова суспільства "сяо кан" усебічним чином і створення нової ситуації для справи соціалізму з китайськими характеристиками. Пекін : Агентство Сінхуа, 2002. – 17 листоп. [Китайською мовою].
25. Чжунго гунчаньдан чжанчэн (Устав КПК). – Пекин : Жэньминь чубаньшэ, 2002.
26. Шергін С. О. Азійсько-тихоокеанський регіоналізм у сучасних міжнародних реаліях / С. О. Шергін // Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світосистеми / Ред. О. І. Лукш. – К., 2016. – С. 31-53.
27. Шэнь Сянпин. Мировоззренческий универсум Дэн Сяопина [Электронный ресурс] / Шэнь Сянпин // Свободная мысль. – 2017. – Режим

доступа: <http://svom.info/entry/760-mirovozzrencheskij-universum-den-syaopina/> – Название с экрана.

28. Шубаро О. В. Конфуцианство в современном Китае / О. В. Шубаро // Беларусь – Китай. Китай в современном мире. Труды 4-й междунар. науч. конф. Выпуск 11. – Минск: БГУ, 2012. – С. 15-19.

29. Копирайт с китайской спецификой / М. Завадский // Эксперт. – 14 сентября 2009. – № 35 (672).

30. Huntington, S. Democracy's Third Wave / S. Huntington // Journal of Democracy. – 1991. – 24. – P. 11-34.

31. Jiang Zemin. Report at the 16th CCP National Congress / Jiang Zemin // Jenmin Jibao. – 2002, November 14.

32. Jiang Zemin. Speech at the 6th Plenary Session of the 14th CCP National Congress / Jiang Zemin // Jenmin Jibao. – 1996, October 10.

References:

1. Valyutnye rezervy Kitaya v noyabre neozhidanno vyrosli v pervye s iyulya. (2018, December 7). [China's Currency Holdings Surprisingly Arose in November for the First Time from July]. [Online]. *Interfax*. Retrieved from <https://www.interfax.ru/business/641259>. [In Russian]
2. Dopovid Khu Tszintao na 17-mu Natsionalnomu konhresi Komunistychnoi partii Kytai. (2002). [Hu Jintao's Report at the 17th National Congress of CCP]. [Online]. *Communist Party of China*. Retrieved from <http://cpc.people.com.cn/GB/64162/64168/64569/104868/6375064.html>. [In Chinese]
3. DENG XIAOPING. (1988). *Osnovnye voprosy sovremennogo Kitaya*. [Main Issues of Modern China]. Moscow: Politizdat. [In Russian]
4. DENG XIAOPING. (2002). *Stoitel'stvo socializma s kitajskoj specifikoj. Stat'i i vystupleniya*. [The Building of Socialism with Chinese Characteristics. Papers and Reports]. Moscow: Society of Friendship and Cooperation with Foreign Countries. [In Russian]
5. KALABEKOV, I. G. (2018). Rossiya, Kitaj i SSHA v cifrax, 2008-2018. [Russia, China and the United States in Figures]. [Online]. *chi.ru*. Retrieved from: <http://chi.ru/index.html>. [In Russian]
6. KIKTENKO, V. O. (2015). "Kytaiska mriia" yak teoriia novoho etapu modernizatsii KNR. ["China Dream" as a Theory of the New Step of Modernization of the People's Republic of China]. *Skhidnyi svit*, 3, 106-114. [In Ukrainian]
7. LEFEVR, V. A. (1991). *Formula cheloveka*. [Human Formula]. Moscow: Progress. [In Russian]
8. LI FENGLIN. (1996). O specifiike reform v Kitajskoj Narodnoj Respublike. [On the Specifics of the Reforms in the People's Republic of China]. *Novaya i novejschaya istoriya*, 6, 3-18. [In Russian]
9. LOMANOV, A. V. (2013). Ideologiya KPK posle XVIII s"ezda i "sercevinnye cennostnye vozzreniya". [CCP Ideology after the 18th Congress and the "core value views"]. In: *Proceedings of the Annual Scientific Conference of the Centre for Political Exploration and Prognosis of China of the Institute of Far East of Russian Academy of Sciences: "18th Congress of CCP: New Objectives and Development Prospect" (Moscow, March 20, 2013). Series C: "Society and State in the Period of Reforms"*. Issue 28. Moscow: IDV RAN. Pp. 6-19. [In Russian]
10. MARTYNOV, A. S. (2001). *Konfucianstvo. Lun' yuj*. [Confucianism. Analects]. Vol. 2. Saint Petersburg: [s.n.]. [In Russian]
11. MEDVEDEV, R. A. (2012). *Pod'em Kitaya*. [China's Rise]. Moscow: Astrel'. [In Russian]
12. METELIOVA, T. O. (2002). *Liudyna v istorii: poshuk systemnykh zakonimirostey*. [Individual in History: In Search of Consistent Patterns]. Kyiv: Ukrainska knyha. [In Ukrainian]
13. Selected Works of Mao Zedong. (1976). Vol. 5. Beijing: Shàng Hei Zhengming. [In Chinese]
14. Selected Works of Zhōu Enlái. (1988). Vol. 3. Beijing: Shàng Hei Zhengming. [In Chinese]
15. Decree of Central Committee of Communist Party of China "On the Reforms of Economic System". (1984). Beijing: Zhènmín Chūbǎn shè. [In Chinese]

V. Chzhen, PhD Student

Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5010-8894

16. REGENTOV, D. & DEVYATOV, A. (2013). Sakral'naya storona kitajskoj politiki (Xun'luan' – Syaokan – Datun). [Sacred Side of Chinese Politics (Hūnlǔān – Xiǎokāng shèhuì – Dàtóng)]. [Online]. *Peremeny*. Retrieved from <http://www.peremeny.ru/books/osminog/8604>. [In Russian]

17. SEDNEV, V. V. (2007). Evoluciya idejno-teoreticheskix ustanovok KPK i problema perexoda Kitaya k innovacionnoj modeli razvitiya. [Evolution of Ideological and Theoretical Settings of CCP and the Problem of China's Transition to the Model of Innovative Development]. *Kytaiska tsyvilizatsiya: tradytsii ta suchasnist. Zbirnyk statei*. Pp. 108-116. [In Russian]

18. Sun Tzu. (2007). *Iskusstvo strategii. Drevnekitajskie traktaty, stavshye osnovoy celogo ryada upravlencheskix teorii*. [The Art of War. Ancient Chinese Tractates as a Basis of Management Theories]. Moscow: Astrel'. [In Russian]

19. TARAN, M. A. (2007). Komunistychna Partia Kytai v derzhavnosuspilni systemi KNR u period "Reform ta vidkrytosti": sproby prystosuvannia do novykh suspilno-polityshnykh reali. [Communist Party of China in the State and Social System of the People's Republic of China in the Period of "Reforms and Openness": The Attempts of Accommodation to New Social and Political Reality]. *Kytaiska tsyvilizatsiya: tradytsii ta suchasnist. Zbirnyk statei*. Pp. 117-123. [In Ukrainian]

20. Tempy rosta VVP Kitaya v tret'em kvartale 2018 goda zamedlilis' do 6.5% godovykh. (2018, October 19). [Online]. [China's GDP growth slows to 6.5% in third quarter of 2018]. TASS. Retrieved from <https://tass.ru/ekonomika/5693747> [In Russian]

21. Tempy rosta VVP Kitaya. (n.d.). [Online]. [China's GDP growth]. *EREPORT.RU: World Economy*. Retrieved from <http://www.ereport.ru/stat.php?razdel=country&count=china&table=ggacia> [In Russian]

22. FAN NING. (2006). Tri krupnejshykh techeniya obshchestvennoy mysli, imeyushchikh vliyaniye v sovremennoy Kitae. [Three Foremost Directions of Public Thought that Affect Modern China]. *Ekonomicheskie strategii*, 1, 24-30. [In Russian]

23. FUCUYAMA, F. (2004). *Doverie: social'nye dobrodeteli i put' k процветанию*. [Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity]. Moscow: AST. [In Russian]

24. JIANG ZEMIN. (2002, November 17). Building a society "Xiao Kahn" in a Comprehensive Manner and Creating a New Situation for the Cause of Socialism with Chinese Characteristics. Beijing: Xinhua Agency. [In Chinese]

25. *Zhōngguó gòngchǎndǎng zhāngchéng*. (2002). Beijing: Zhengming Chūbǎnshè. [In Chinese]

26. SHERHIN S. O. (2016). Aziisko-tykhookeanskyi rehionalizm u suchasnykh mizhnarodnykh realiakh. [Asian and Pacific Regionalism in Modern International Realities]. In: O. I. Lukash, ed. *Istorychnyi rozvytok hlobalnoi peryferii yak chynnykh transformatsii suchasnoi svitosystemy*. Kyiv: [s.n.]. Pp. 31-53. [In Ukrainian]

27. CHÉN XIÁNGPÍNG. (2017). Mirovozzrencheskij universum Den Syaopina. [Online]. [Dèng Xiǎopíng's Worldview]. *Svobodnaya mysl'*. Retrieved from <http://svom.info/entry/760-mirovozzrencheskij-universum-den-syaopina/> [In Russian]

28. SHUBARU, O.V. (2012). Konfucianstvo v sovremennoy Kitae. [Confucianism in Modern China]. In: *Proceedings of the 4th International Scientific Conference "Belarus – China. China in the Modern World"*. Issue 11. Minsk: BGU. Pp. 15-19. [In Russian]

29. ZAVADSKIY, M. (2009, September 14). Kopirajt s kitajskoj specifikoj. [Copyright with Chinese Characteristics]. *Ekspert*, №35 (672). [In Russian]

30. HUNTINGTON, S. (1991). Democracy's Third Wave. *Journal of Democracy*, 24, 11-34.

31. JIANG ZEMIN. (2002, November 14). Report at the 16th CCP National Congress. *Jenmin Jibao*.

32. JIANG ZEMIN. (1996, October 10). Speech at the 6th Plenary Session of the 14th CCP National Congress. *Jenmin Jibao*.

Надійшла до редколегії 04.02.19

CONFUCIAN PRINCIPLES IN THE PRACTICE OF STATE MANAGEMENT IN THE PERIOD OF REFORMS AND OPENNESS

The article reveals the historical stages of the use of the Confucian principles in the system of public administration in the People's Republic of China during the period of reforms and openness and its positive consequences in the case of modernization reforms. It is shown that conversion to Confucianism as an ideological and value-based belief system, which is historically traditional for the Chinese society, was caused by the discrepancy between the preserved official Marxist ideology and the contemporary need for the development and modernization of the society. The implementation of Confucian ideas into the practice of state administration served as an effective vaccination against the spread of Western, liberal values which was possible, in the conditions of the market functioning, and the connected with its formation of a civil society separate from the state. It also served as an effective tool for ensuring social stability in the transitive period. The consequence of this was the strengthening of the social mobilization of the people of the People's Republic of China and the consolidation of Chinese society.

Keywords: China, the period of reforms and openness, state administration, Confucianism, modernization.